

**Maria Krogulska, Piotr
Bieliński, Franciszek Marek
Stępnowski, Dagmara
Wielgosz, Leszek Tlańko**

**Chabur Tell Djassa. Al-Gharbi Tell
Abu Hafur**

Informator Archeologiczny : badania 22, 158-159

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

sztof Kamiński - architekt, Grzegorz Wyrzykowski - fotograf. Pierwszy sezon prac (16.04. - 17.05.1987)

Na obszarze położonym na zachód od piramidy Dżosera i na południe od grobowca Ptahhotepa przeprowadzono badania geofizyczne, a następnie wykonano trzy sondáže wielkości 5m x 5m. W pierwszym z nich, położonym na osi piramidy, odsłonięto mur o prostej konstrukcji, złożony z wapiennych ciosów nierównej wielkości, połączonych zaprawą mułową, biegnący na osi N - S równolegle do boku piramidy. Jest to konstrukcja wczesnego okresu dynastycznego, prawdopodobnie koniec II lub początek III dynastii. Na głębokości ok. 2m po obydwu stronach muru natrafiono na cielec w postaci zntwielowanej skały. Po stronie wschodniej muru cielec przykrywa grubą warstwę płasku, a po stronie zachodniej - usypisko nie dekorowanych ciosów wapiennych, wśród których znaleziono fragmenty fajansowych płytek koloru niebieskiego - identycznych jak te, które tworzą dekorację ścian w podziemnych pomieszczeniach kompleksu grobowego Dżosera. W calcu na wschód od muru odsłonięto pochówek Okresu Późnego z dobrze zachowanym kartonazem osoby pięci żęńskiej niskiego wzrostu. Grób ma kształt antropoidalnego wyźłobienia w skale, znacznie większego niż złożony w nim kartonaz, przykrytego plecionką i obłożonego kamieniami. Twarz kartonazu jest pozłacana, a cały korpus pokryty wielobarwnym malowidłem. W górnych warstwach sondazu - proste pochówki zmumifikowanych ciał z okresu późnodynastycznego oraz znaczna ilość ceramiki Staroego Państwa.

Sondaż nr II, położony w północno - wschodniej części badanego terenu, pozwolił odsłonić tuż pod powierzchnią ziemi wejście do dziesiątku szybów grobowych różnej wielkości i kształtu. W największym z nich został znaleziony drewniany model łodzi, a na jego ścianie fragment formuły ofiarnej z okresu Staroego Państwa. Inny ma szereg równoległych wyźłobień w dwu przeciwnych ścianach, co wskazuje na istnienie tam niegdys konstrukcji drewnianej o charakterze drabiny, prowadzącej głęboko w dół. W bocznych ścianach rozległego szybu położonego w południowo - zachodnim narożniku sondazu odkryliśmy wejście do dwu podziemnych galerii wykutych w skale i wypełnionych piaskiem do znacznej wysokości. Na powierzchni płasku stwierdzono dużą ilość wtórnych pochówków porożrywanych i częściowo popalonych mumii, a także fragmenty takich samych kartonazów jak kartonaz zachowany w całości w sondazu nr I. Teren ten zawiera więc podziemne groby z różnych okresów, przede wszystkim Staroego Państwa i Okresu Późnego.

W sondazu III, położonym w południowo - zachodniej części badanego terenu, odkryto wejście do dużego szybu grobowego okresu Staroego Państwa o podobnej konstrukcji jak szyby przy grobie Ptahhotepa. Jest on częściowo wykuty w skale, częściowo zaś obudowany blokami kamiennymi.

Badania te pozwoliły stwierdzić, że wbrew dotychczasowym przypuszczeniom teren położony na zachód od piramidy Dżosera jest częścią nekropolii zawierającą wiele grobów z różnych okresów epoki farańskiej.

CHABUR TELL DJASSA
AL-GHARBI TELL ABU HAFUR

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Katrze

Badania prowadzili: dr Marta Krogulska (kierownik misji), dr Piotr Bieliński, mgr Franciszek Marek Stępniewski, brali w nich udział także studenci: Dagmara Wielgosz i Leszek Tłako (wszyscy z UW). Pierwszy sezon ratowniczych badań wykopaliskowych na Tell Djassa al-Gharbi od 5.04 do 9.06.1988 na Tell Abu Hafur od 8.05 do 9.06.1988 roku.

1. TELL DJASSA AL-GHARBI

Założono jeden wykop o wymiarach 35 x 5 m, schodzący stopniami po stoku tellu. W wykopie stwierdzono obecność czterech warstw kulturowych z okresu wczesnodynastycznego (III. tys. p.n.e.).

Warstwa I, na którą składały się dwa poziomye budowlane, zawierała pozostałości budowli z cęgy mułowej z zachowanymi, leżącymi jedna na drugiej posadzkami z gliny, ubitej ziemi i bitumu i licznymi basenami, wyprawionymi gipsową zaprawą. W poziomie wyższym zachował się mur grubości ok. 1 m, (dwa rzędy cęgle) oraz dwa cieńsze mury działowe, tworzące niewielkie pomieszczenie. Opisana budowla powtarza plan konstrukcji odsłoniętych w niższym poziomie. Z warstwy tej pochodzą liczne znaleziska ceramiczne (dzbany i puchary) i odlana z ołowiu figurka nagiej kobiety.

Warstwa II zawierała tylko groby (ok. 1.4 m.) mur z cęgy suszonej, bez innych pozostałości architektonicznych.

Warstwa III, o miąższości ok. 7 m., zawierała pozostałości budowli oficjalnej (reprezentacyjnej), stojącej na dwóch wysokich tarasach. Dolna miał 1.6 m. wysokości i ok. 3.9 m. szerokości, zaś górny był wysoki na 3 m. Szerokość górnego tarasu od jego krawędzi do zewnętrznej ściany stojącego na nim budynku wynosiła 6.3 m. Odsłonięte fragmenty murów tej budowli mają ok. 2 m. szerokości, ale poza dwoma wąskimi (ok. 1.3 m.) pomieszczeniami nie udało się

zrekonstruować jej planu. Położenie budowli na tarasowej platformie a także ryzalit i fragment zachowanej niszy w fasadzie wskazują na duże znaczenie odkrytego budynku.

W warstwie IV odkryto dwa równoległe mury z cegły mułowej i fragment kamiennej posadzki. Konstrukcje tej warstwy były posadowione bezpośrednio na calcu, który osiągnięto na poziomie 14.91 m. poniżej najwyższego punktu tellu.

2. TELL ABU HAFUR

Założono jeden wykop o wymiarach 10 x 10 m. na stosunkowo płaskiej powierzchni w południowej części tellu. Odkryto dwie warstwy z okresu wczesnodynastycznego (III. tys. p.n.e.), ale calca jak dotychczas nie osiągnięto.

W warstwie I odkryto tylko pojedynczą ścianę z cegły mułowej, wzmocnioną trzema przyporami I, przytykającą do niej od południowego zachodu, platformę z cegły mułowej.

W warstwie II, oddzielonej od warstwy I warstwą niemal jałowej ziemi, odkryto dwa pomieszczenia o wymiarach ok. 3.6 x 2 m. oraz przytykające do nich podwórze. W pomieszczeniach zachowało się ich wyposażenie: ławy gliniane, nisze w ścianach i piec. Opisywana warstwa została osiągnięta tylko w pd.-wsch. części wykopu.

Badania na obu stanowiskach będą kontynuowane.

DEIR EL-BAHARI (1988) Świątynia Totmessa III

Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze PP Pracownia Konserwacji Zabytków

Pracami kierowała doc. dr hab. Jadwiga Lipińska a w skład misji wchodził - archeolodzy : mgr mgr Joanna Aksamit, Monika Dolńska, Joanna Wiercińska (Muzeum Narodowe w Warszawie) Mirosław Barwik (Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej PAN), architektki: dr hab. inż. arch. Stanisław Medeksza (Politechnika Wrocławska) mgr inż. arch. Rafał Czerner, konserwatorzy: p.p. Leon Bartnik, Stefan Miszczak i Edward Tarkowski (wszyscy PKZ) oraz fotograf p. Grzegorz Wyrzykowski (UW). Prace trwały od 4 grudnia 1987 do 15 kwietnia 1988.

Prace koncentrowały się na trzech kierunkach: 1. studia archeologiczne i dalsze oczyszczenie terenu świątyni 2. rekonstrukcja reliefowej dekoracji ścian świątyni 3. rekonstrukcja elementów architektury in situ.

Prace przy oczyszczaniu terenu koncentrowały się w południowej części świątyni i pozwoliły odnaleźć wiele nowych fragmentów reliefów, często w zupełnie nieoczekiwanych miejscach (pod płytami posadzki czy blokami fundamentów).

Studia archeologiczne dotyczyły głównie rekonstrukcji przedstawień ze ścian sal kolumnowej oraz sal na barkę a także scen ofiarnych z kaplicy zachodniej. Najbardziej zaawansowane są prace dotyczące ścian sal kolumnowej, gdzie dokonano pełnej rekonstrukcji ścian północnej i zachodniej. Dokonano też uzupełnień wcześniejszych zrekonstruowanych scen. Prace rekonstrukcyjne in situ objęły 6 kolumn sal hypostylowej, część posadzki kamiennej w tejże sal, a także trzy rozbite bloki ze ścian głównego sanktuarium.

Prace będą kontynuowane w przyszłym sezonie.

KAIR ZESPÓŁ GROBOWY EMIRA QURQUMASA

Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze, PP Pracownia Konserwacji Zabytków Oddział w Kielcach Egipska Organizacja Starożytności

Ze strony polskiej udział brali archeolodzy: mgr Andrzej Leliądowicz, mgr Anna Południkiewicz, dr Tomasz Scholl; antropolodzy: prof. dr hab. Tadeusz Dzierżykraj-Rogalski, prof. dr hab. Elżbieta Promińska, architektki: inż. Jacek Brzozowski, mgr inż. arch. Andrzej Jurkiewicz, mgr inż. arch. Jerzy Kania, inż. Leszek Słoński. Stronę Egipską reprezentowali: Madhad El Minabbawi, Hesham Abd El Latif, Yehia Abd El Fatah. Sezon 1987 i 1988.

Pierwszy etap badań trwał od 28.I. do 14.V. 1987 r. i objął dziedzińiec zachodni qasru oraz rejon na zachód od mauzoleum i madrasy. Na dziedzińcu zachodnim wyeksplorowano 19 grobów zawierających 158 pochówków.

Wszystkie groby, z wyjątkiem jednego są typu ziemnego dwu zasadniczych typów: a-komora ziemna z kamienną nadbudową zamkniętą kamiennymi płytami lub belkami, zawierająca dwie nisze grobowe z licznymi pochówkami b-grob ziemny składający się z szybu, z którego prowadzą otwory do jednej lub dwóch nisz. Pomimo typowego muzułmańskiego obrządku grzebalnego znaleziono nieliczne wyposażenie grobowe np. pierścionki. Okazało się także, że szereg szkieletów